

האליזר

עלון לשבת קודש

דברי מחשבה והלכה, ומהנעשה בבתי הכנסת

לע"נ יוסף בן אליה וחממה ז"ל לבית גיאת

לע"נ משה בן זילפה ואליאס ז"ל לבית חיימי

כ"ח תשרי תשפ"א 1345 (שנה כו)

נושא השבוע: לימוד תורה

ההפטרה: "מחר חדש"

(שמואל א, כ)

פרשת בראשית – שבת מברכיין

ראש חודש חשון יחול אי"ה בימים ראשון ושני מולדו בליל שבת בשעה 4:23

"בראשית ברא אלוקים" (א,א)

כתב הגאון רבי אליהו הכהן זצ"ל: "בראשית ברא אלוקים" סופי תיבות אמת. לומר לנו שבראשית ובתחילת התורה נרמז חותמו של הקב"ה, שהוא אמת. כי התורה היא תורת אמת וגם בריאת עולם יסודה באמת והוא אחד מן העמודים שעליהם עומד העולם: "על הדין, על השלום ועל האמת" (אבות פ"א מ"ה) ומדוע נרמזה האמת בסופי תיבות דווקא ולא בראשי תיבות? לומר לנו, שבסופו של דבר תמיד תתגלה האמת. גם אם נראה אנשים הולכים בדרך טובה ואינם מצליחים ואנשי שקר ומרמה מצליחים, אם נעקוב אחריהם לאורך זמן נווכה שהשקר אין לו רגלים ובסופו הוא קורס ומתמוטט ואילו "שפת אמת תיכון לעד" "ותלד עדה את יבכל הוא היה אבי יושב אוהל ומקנה" (ר,כ)

דוד המלך העיד על עצמו שגם כאשר חשב ללכת למקום אחר היו רגליו מוליכים אותו לבית המדרש. מסביר רבינו האביר יעקב אבוחצירא זצ"ל: הרגיל לבוא לבית הכנסת לתפילת במניין ולבית המדרש לשעורי תורה בורא מלאכים קדושים המסייעים לו להמשיך ולבוא. וזה נרמז בפסוק "ותלד עדה" – הרגיל לבוא ולהתפלל וללמוד בקרב בני עדה, מוליד בכך "את יבכל" – מלאכים המובילים אותו, "הוא היה אבי יושב אוהל" – ומסייעים שימשיך לשבת באוהלה של תורה. (מעייני השבוע)

השקפת היהדות

ניצול הזמן ללימוד תורה

שמי חנוך, אני בן 16, אני מרגיש צורך לספר על אירוע משמעותי שחוויתי ששינה לחלוטין את גישתי לחיי תורה: יום אחד נכנס הרב לכיתה והעמיד כד זכוכית גדול ממדים על השולחן. פתח מזוודה שהיתה גדושה באבנים רבות, גדולות וקטנות מול עינינו המשתהות, הרים מס' אבנים גדולות והניחן בתוך הכד עד שהאחרונה בלטה בחלקה מחוץ לכד. "הכד מלא?" שאל, "כן" השבנו בטון בוטח. "נ, טוב בואו נבדוק", אמר והחל להשחיל אבנים קטנות במרווחים עד שהכד התמלא באבנים, "ועכשיו, הכד מלא?", "מלא, מלא" השבנו. "מלא? בואו נבדוק" אמר והוציא שקית מלאה בחול והחל לשפוך ממנה חול שגלש בין המרווחים שבין האבנים, "מה דעתכם?" העדפנו לשתוק, "נ, הוא מלא או לא?", "מלא, מלא" אמרנו נבוכים. המורה חיך והוציא מהמזוודה בקבוק מים גדול והחל לשפוך, המים נספגו אט אט בתערובת העפר והאבנים עד שגדשו את פי הכד.....

"תלמידי היקרים, מה שראיתם כעת הוא המחזה של חיינו, במה דברים אמורים? למדנו כאן על ניצול הזמן, לא רק שעות ארוכות של לימוד חשובות – לא רק האבנים הגדולות משמעותיות, אלא גם מספר דקות חשובות – גם אבנים קטנות ממלאות את הכד. ולא פחות מכך, גם שניות ספורות של לימוד הן יקרות מפז – כמו גרגירי העפר הקטנים, ולא רק השניות חשובות אלא אף הרור קל בלימוד תורה שווה לאין ערוך – כמו טיפות המים החודרות לכל פינה ופינה. אין אבידה כאבידת הזמן! זמן מנוצל הוא האוצר היקר ביותר של היהודי", נפעמתי מהמסר הנוקב והמחלחל. הרב המשיך "תלמידי האהובים,

הזמנים ע"פ לוח "אור החיים" של אופק ת"א * נא לא לעיין בזמן התפילה * סוף זמן ק"ש 9:00-9:02

יציאת ש"ת: 7:16

יציאת שבת: 6:37

כניסת שבת: 5:47

לאחר שהבנו את חשיבות מסע ניצול הזמן, נעבור לנושא חשיבות עניי החיים. אם נניח את העניינים החשובים במרכז חיינו ושאיפותינו, יהיה מקום וזמן לשאר הדברים. **הנדבך העיקרי בחיי היהודי הוא לימוד תורה, זהו היסוד הגדול והמשמעותי** ואם הוא קיים, אזי יש זמן ומקום לפרנסה, לדירה, לנופש וטיול... תארו לעצמכם שהיינו מכניסים לכד רק מים, חול ואבנים קטנות שהם העניינים הגשמיים, האם היה מקום להכניס אבן אחת גדולה שהיא לימוד התורה הקדושה? בוודאי שלא! **מי שממלא את חיינו בהבלי החול יישאר עם החול עד אחרית ימיו, אך מי שיבנה את עצמו עם אבני התורה היצוקות והחסונות וימנף את החולין כדי שיהיה לו כוח וכלים לעשות את רצונו יתברך יגלה שלא חסר לו דבר**, הביטו בכד הזכוכית ועשו חשבון נפש, מה כדאי? חשבון של חיי חולין ושל הבל או אבנים של נצח...". המילים הללו חלחלו בתוכי עמוק עמוק ובזכותם עשיתי מהפך ועליתי על דרך המלך. הבנתי כי אין אבידה כאבידת הזמן ואין ביטול גדול יותר מביטול תורה כי לימודה שקול כנגד כולם. ובזכות לימוד התורה יש לנו ולכל העולם כולו חיים, בריאות, פרנסה, הצלחה... בעצם הכל !! (מזל העיניים שלי 3-קובי לוי)

מעשה שהיה

חיים במתנה

כשבתנו הגדולה היתה תלמידת סמינר בת 17, באחד משעורי היהדות ביקשה המורה מהבנות לקבוע חברותות לחיזוק לימוד המוסר בספר "אורחות צדיקים". בתי לקחה את העניין ברצינות גמורה וקבעה חברותא עם אחת מבנות הכיתה, שתיהן למדו בהתמדה ובשקדנות ראויים לשבח, מבלי להפסיד יום. הן למדו מידי ערב קטע מהספר ובנוסף קיבלו על עצמן ללמוד שתי הלכות בשמירת הלשון. חודש כסלו, ימי החנוכה הגיעו, ימי הניסים והנפלאות. בתנו חלתה בשפעת ולא הרגישה טוב, האף נסתם וחוש הריח היה מנוטרל.

בליל ראשון של חנוכה ב-1:30 בלילה היא העירה אותי משנתי, דבר שהיה נדיר ולא שגרתי בעליל. התעוררתי וריח חריף של גז היכה באפי, חשבתי שאולי אני מדמיינת...

בתי מספרת: "לפני זמן קצר התעוררתי בבחילה ונזכרתי שלא למדתי היום את הקביעות ב"אורחות צדיקים" ושמירת הלשון, למרות חולשתי והחום הגבוה קמתי והחלטתי לשבת במטבח ולא להדליק את האור בחדר בו ישנתי עם שתי אחיותי הקטנות. בעודי יושבת במטבח הבחנתי שאחד מכפתורי הגז מסובב במצב פתוח אך האש לא דולקת. חשבתי בליבי אסגור את הכפתור ואמשיך ללמוד אך לא הייתי שקטה ובעודי מתלבטת מספר דקות החלטתי להעיר את אימי".

ממשיכה האם: ואכן הבית היה אפוף בריח חריף של גז, מיהרתי לפתוח את החלונות ואויר חורפי נכנס פנימה למשך מס' שעות כשהריח החרף עדיין מורגש בין כותלי הבית.

אין לתאר את גודל הנס שנעשה עימנו בזכות הקביעות של בתנו היקרה בספר "אורחות צדיקים", קיבלנו את החיים במתנה.

הלכות לימוד תורה

פינת ההלכה

א. כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל ייסורים, בין בחור בין זקן מאוד שתשש כוחו. אפילו עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפילו בעל אישה ובנים (ש"ע יור"ד סי' כמו ס"א).

ב. כל מי שאינו יכול ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו, יתרום בעין יפה למוסדות וישיבות של תורה בלבד (ש"ע יור"ד סי' כמו ס"א) ויחשב לו כאילו למד בעצמו (הכמ"א סס מ"מ לא יתבטל לגמרי מלימוד תורה אלא יקבע זמן ללמוד כדי שידע לקיים את המצוות וימנע מעבירות) (הלכות עולם ח"ח עמ' שם).

ג. נשים חייבות ללמוד את הדינים ששייכים להן, כגון: הלכות שבת, טהרת המשפחה, ברכות וכו' ונשים המגדלות בניהם לתורה ועוזרות לבעליהם שיעסקו בתורה, הרי הן חולקות עימם את השכר לעולם הבא (ש"ע סס סעי' ו' בהמ"א).

ד. זמן לימוד תורה הוא ביום ובלילה שנאמר "והגית בו יומם ולילה" (ש"ע ס"א) והרוצה לזכות לכתרה של תורה יזהר בכל לילותיו (ערביו) ולא יאבד אפילו אחד מהם בשינה, באכילה ושתיה ושיחה וכיוצ"ב אלא בדברי חכמה ותלמוד תורה (ש"ע סעי' כ"ג).

ה. יקבע עת ללימוד תורה, וצריך שאותו זמן יהיה קבוע ולא יבטלנו אף אם סבור שירוויח הרבה

(ש"ע לו"ר"ח סי' קנה ס"א), ואם צריך לעשות דבר נחוץ מאוד ילמד קודם לכל הפחות פסוק אחד או הלכה אחת ויעשה מה שנחוץ לו ואח"כ ישלים לימודו (משנ"ב ס"ק ז).

ו. נכון שיקבעו שיעור תורה בבית"כ בין מנחה לערבית לחבר את היום ללילה (הלכה כדורה ס"ד).

ז. מצות עשה על כל אדם מישראל ללמוד תורה הלכה למעשה, כדי שידע לקיים את המצוות כהלכתן ולשמור עצמו מכל איסורי התורה, ולכן אדם שזמן לימוד תורתו מצומצם יעדיף שיעור הלכה מאשר שיעור גמרא (הליכות עולם ח"ח עמ' שלב, ש"ז).

ח. כשהוא לומד וצריך לצאת לחוץ אל יניח את הספר פתוח כי ע"י זה משכח תלמודו (ש"ך יור"ד סי' רעז).

ט. ישתדל ללמוד לפחות שתי הלכות בכל יום כדי שיהיה בכלל מה שאמר: "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא" (ברכי יוסף לו"ר"ח סי' קנה ס"ק ז) ומה טוב לזכות את הציבור בשתי הלכות בכל יום לפני סיום התפילה (ס' עבודת השם עמ' 177).

י. מי שיש לו שיעור קבוע ללמוד מספר דפים בכל יום ומאונס התבטל יום או יומיים מהלימוד, בלילה שאחריו צריך להשלים את הלימוד שהחסיר לפני לימודו הנוכחי כדי שלא יתרשל ויבוא לעבור על נדרו (ללמוד בכל יום) (פתחי תשובה סס ס"ק א).

יא. כל הלומד בבית הכנסת או בבית המדרש לא במהרה שוכח, וכל היגע בתלמודו בצינעא מחכים, וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו, תלמודו מתקיים בידו אבל הקורא בלחש וכ"ש בהרהור שוכח (ש"ע סעי' כ"ז) מ"מ הלומד תורה ע"י הרהור או בכתיבת דברי תורה מקיים מצוות "והגית בו יומם ולילה". והמעייין בהרהור בדברי תורה בעומק העיון נחשב ג"כ לעמל התורה ואין הכרח שייתן קולו בעוז (יב"א ח"ד לו"ר"ח סי' ח' אות ז-ח).

יב. כדאי ועדיף ללמוד בבית הכנסת ובשיעור מאשר בבית ששם יש טרדות והפרעות, אם זה מצד עזרה שצריך להגיש בבית ואם זה הילדים שיחיו מפריעים ללימוד, ועל זה אמר אורח חיים הקדוש "אם בחוקותי תלכו" – תלכו מהבית (ז. ע.).

יג. הלומדים שיעור בבית הכנסת והביאו להם כיבוד, לא יברך כל אחד בקול רם ויבטל את הלומדים ע"י עניית אמן אלא יברך כל אחד לעצמו בשקט (עיין כה"ח סי' רח"א ס"ק ע).

יד. אין למתפלל ללמוד תורה בזמן חזרת הש"צ של 18 ובקדיש, ואפילו בהרהור או בעיון בעלמא אסור (הליכות עולם ח"א עמ' קא"א-קא"ב, הלכה כדורה סי' קכ"ד ס"ד). והעושה כן לא די שלא יקבל שכר אלא יקבל עונש, ותורה כזו לא תצליח (אורחות יוסף עמ' קד ס"כ"ח לרב קניינסקי).

טו. כל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני וכל המקיים תורה מעוני סופו לקיימה מעושר (ש"ע סעי' כ"ו) לתשומת לב כל אלה שמרוב טרדות הפרנסה לא לומדים. יש כאן אזהרה שכל המבטל תורה בגלל פרנסה סופו שגם פרנסה לא תהיה לו.

טז. אין שום תרופה לשבירת היצר הרע מלבד לימוד תורה ואם עוסקים בתורה אין נמסרים בידו (גמ' קידושין ז.) וכן התורה מגינה גם מן היסורים (גמ' סוטה כ"א). ומצליחה עסקיו של הלומד (גמ' ע"ז יע).

להעיר ולעורר : להלן העניינים שמועיל בהם לעשות "תנאי" פעם אחת לכל השנה כולה, ולכן אנו מבאים לאומרם בתחילת השנה כש"תנאי" זה תופס לכל השנה כולה (תנאים שקשורים לענייני שבת יש לעשותם ביום חול ולא בשבת).

א. תרומות ומעשרות בשבת – התנאי: "אזוד ממאה שאני עתיד להפריש יהיה טב, והיותר מאזוד ממאה שאני עתיד להפריש יהיה תרומה גדולה בצד צפוני על הכל. אותו אזוד ממאה שאמרתי שישאר טב"ל עם שאר הכמות הראויה בצד צפוני של הפירות יהיה מעשר ראשון. אותו אזוד ממאה שהתנתי שיהיה מעשר ראשון יהיה תרומת מעשר על הכל. ומעשר שני יהיה בדרומם של הפירות, ויהא מוזולל הוא וזוזומשו על פרוטה ורבע במטבע שיזודתיו לזיזולל מעשר שני, ואם צריך מעשר עני יהיה מעשר עני בדרומם של הפירות"

הטעם לתנאי: מאחר ואסור להפריש תרומות ומעשרות בפירות וירקות בשבת ויום טוב, מ"מ תיקנו חז"ל שאם יאמר נוסח ההפרשה לפני שבת ויו"ט בלשון תנאי [לשוננו הובא] (ש"ע לו"ר"ח סי' שלט ס"ד, משנ"ב ס"ק כה) ללא ברכה) אזי יוכל להפריש בשבת ויו"ט כרגיל אחרי אמירת הנוסח [בטבל עם ברכות] (קצית השלם פ"ז ס"א) ומועיל לעשות תנאי פעם אחת לכל השנה (סס ס"א). ולכן אנו הבאנו את הנוסח ההפרשה בלשון תנאי, כדי שאם שכח אדם להפריש תרומות ומעשרות לפני שבת כלשהיא הוא יוכל על סמך הנוסח שאמר להפריש שבת ויו"ט כל זמן שהם בידו יכול לטלטלם ולהניחם במקום שירצה, אך לאחר שיניחם שוב אסור לטלטלם כדין מוקצה (סס ס"ד) מחמת גופו (קצות השלם עמ' קא) [שאסור לטלטלו בכלל]

ב. קבלת שבת בהדלקת נרות בערב שבת לאשה – התנאי: "אני מותנה שאין רצוני לקבל שבת בהדלקת נרות אלא בכניסת שבת מוביש".

הטעם לתנאי: אע"פ שמעיקר הדין הזמן שקובע לאשה ספרדייה את כניסת שבת הוא זמן כניסת

שבת ולא הזמן שבו מדליקה את נרות שבת [כשמדליקה לפני הזמן] (ש"ע סי' רסג סי' מ"מ מאחר ויש חולקים נכון שתתנה פעם אחת בשנה שאין רצונה לקבל שבת בהדלקת נרות אלא בזמן כניסת השבת ממש (ילקו"י שנת ח"א סי' רסג סי' ט"ז).

להעיר ולעורר לענין הדלקת נרות: ראוי מאוד לכבות החשמל בחדר שמדליקים, קודם הדלקת הנרות בשמן או בנרות שעווה ולחזור ולהדליקו אחר הדלקת נרות שבת ולכוון בעת הברכה לפטור גם את אור החשמל (חזו"ע שנת לגר"ע יוסף ח"א עמ' רטו, ילקו"י שנת כקא ח"ב מהדו' תשע"ג עמ' מה וללא כילקו"י שנת ח"א עמ' קמ, מנוחת אהבה לגר"מ לוי ח"א פ"ד סי' עיין שו"ת אור לציון ח"ב עמ' קעג).

מ"מ אלו שאינם מקפידים לעשות כן יש להם על מה שיסמוכו ואין בזה חשש ברכה לבטלה (ילקו"י סס וימים נוראים תעב-העת, מנוחת אהבה סס, אור ההלכה לגר"ד כהן עמ' תקכד, שו"ת הרש"ל לגר"י יוסף ח"א עמ' קלז).

הערה: אשה שחוששת שתשכח להדליק את האור אחרי הדלקת הנרות עדיף שלא תעשה הלכה זו.

ג. מתג החשמל בשבת - התנאי: "אני מותנה שיכוונתי להשתמש במתגי החשמל בשבת".

הטעם לתנאי: מתג החשמל בשבת הינו מוקצה בשבת ולכן אם רוצה להזיז את מתג החשמל כגון: ששעון שבת כיבה את החשמל בשבת וכעת שהחשמל מכובה ברצונו להעביר את המתג למצב כבוי כדי שהאור לא ידלק כששעון שבת יחדש את הזרם, צריך להתנות מערב שבת שבכוונתו להשתמש במתג החשמל [לצורך כיבוי אבל הדלקת המתג אסורה אפילו עם תנאי] וכך המתג לא יהיה מוקצה ואפשר להתנות תנאי זה גם פעם בשנה [לכל השנה] (ילקו"י שנת ח"ד עמ' תלה).

ד. "שעון שבת" בשבת - התנאי: "אני מותנה שיכוונתי להשתמש ביוזי שעון שבת בשבת".

הטעם לתנאי: "שעון שבת" הינו מוקצה בשבת ולכן אם רוצה להזיז את שעון שבת בשבת [כגון: לאחר כיבוי אבל להקדים מותר רק לצורך חולה, וכן כגון: לאחר הדלקה אבל להקדים מותר רק לצורך מצוה] (הליטת עולם ח"ד עמ' עב, שו"ת יצי"א ח"ג סי' ח), צריך להתנות מערב שבת שהיוזים בשעון שבת לא מוקצה (סס).

ה. פמוטים של שבת - התנאי: "אני מותנה שיכוונתי לטלטל את הפמוטים לאזור שיכבו הנרות

שידלקו בהם בליל שבת". (ש"ע א"ח סי' רעט ס"ד, חזו"ע לגר"ע יוסף שנת ח"א עמ' קמו, ילקו"י שנת סס)

הטעם לתנאי: פמוטים שדלקו בהם נרות בליל שבת הם מוקצים וע"י התנאי הם לא מוקצים.

והאשכנזים נוהגים להחמיר שלא לטלטלם אפילו ע"י תנאי (חזו"ע סס).

ו. תפילין רש"י ור"ת (לאותם שמניחים את שניהם)

התנאי: "אני מותנה שאותם תפילין שהם כהלכה אני יוצא בהם ידי זובת תפילין והשאר הם

סתם רצועות". **הטעם לתנאי:** יש מחלוקת בין רש"י וסיעתו לבין ר"ת וסיעתו לגבי סדר הפרשיות

שבתפילין, השולחן ערוך פסק שמנהג העולם להניח תפילין בשיטת רש"י, מ"מ ירא שמים יצא ידי

חובת שניהם ויניח תפילין של רש"י ושל ר"ת (ש"ע סי' לז ס"א). ולכן אלו שמניחים שני זוגות תפילין,

בין אלו שמניחים אותם ביחד (ש"ע סס) בין אלו שמניחים אותם בזה אחר זה (נראה"ל סס ז"ה "ויכון

בהנחתם", ילקו"י ציטת ותפילין אור"ח סי' לז עמ' תקפו הליטת עולם לגר"ע יוסף ח"א עמ' לא-כו) צריכים לעשות תנאי

הנ"ל (ש"ע סס) ואפשר לעשות את בתנאי פעם אחת (אור לציון לגר"ב אבא שאול ח"ב פ"ג ס"ח וכן משמע בשו"ת

יצי"א לגר"ע יוסף ח"ט סי' קח עמ' רלב סי' ג' כה דהערותיו על אור לציון הנ"ל לא העיר דבר על כך) בשנה (ד.ע.). ויש

מוסיפים עוד תנאי שאם שניהם אמת הרי הוא מתכוון לצאת בשניהם ידי חובת תפילין (למקובלים) [

(ילקו"י סס עמ' תקפד, אור לציון סס).

ז. ברכה ראשונה על מאכלים

התנאי: "אני מותנה כשאני מברך "בורא פרי העץ", "בורא פרי אדמה", "מזונות" או "שהכל" אני

מתכוון לפטור את כל אותו הבין [עץ\אדמה\מזונות\שהכל] שנמצא בבית גם הזשוב וגם הזזביב"

הטעם לתנאי: בדרך כלל כשאדם מברך על הפרי שלפניו "בורא פרי העץ" ורוצה לאכול עוד משאר

הפירות שבבית, הוא אינו חוזר ומברך שוב מספק (ש"ע סי' לו ס"ה) והדין כן ב"האדמה" ו"שהכל"

ו"מזונות". [ומוסיף הרמ"א וטוב להיזהר לכתחילה שתהיה דעתו על כל הפירות שבבית (סס)]. מ"מ אם

הפרי אינו לפניו והביאו אח"כ והוא פרי חשוב (משבעת המינים) או חביב יותר, צריך לשוב ולברך

שוב. ורק אם כיון בדעתו בפירוש כשבירך על הראשון לפטור את השני אינו חוזר לברך (הרמ"א סי' ריא

ס"ה ומשנ"ב ס"ק לג, אור לציון פ"ד ס"טז, חזו"ע נרכות עמ' קפ) וכנ"ל ב"האדמה" ו"שהכל".

ולכן הרוצה לפטור את כל הנ"ל, גם את ה"חביב" וגם את ה"חשוב" ואת כל אשר בבית יעשה את

התנאי הנ"ל פעם בחודש ואם קשה לו אז פעם בשנה. (הליטת מועד לרב אופיר מלכה עמ' קיז-קיג).